

ปัญหาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ¹

พิชญธิดา คิริเพชร²

การศึกษาเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงประวัติความเป็นมา แนวคิด และทฤษฎี หลักเกณฑ์การใช้สิทธิของผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 สิทธิหรืออำนาจของผู้เสียหายที่จะดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญากับแตกต่างกัน ซึ่งทำให้ผู้ศึกษาได้รับรู้และเข้าใจว่าการที่ผู้เสียหายซึ่งไม่ได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารถูกจำกัดสิทธิ ทำให้ไม่สามารถฟ้องคดีอาญาในศาลทหาร เพราะหลักการและภารกิจของทหารที่ไม่เหมือนกับบุคคลพลเรือน คือ ทหารมีหน้าที่ที่ต้องใช้อาวุธยุทธโศปกรณ์เพื่อปกป้องประเทศชาติ ทำให้ต้องควบคุมวินัยทหาร อย่างเข้มงวด ทั้งในเวลาสงบและมีศึกสงคราม การเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งผู้บังคับบัญชาอย่างเคร่งครัด จึงถือเป็นสิ่งสำคัญที่สุดของทหาร นอกจากนั้น ภารกิจด้านการทหารที่บางขณะต้องใช้มาตรการรุนแรง รวดเร็ว และเด็ดขาด ซึ่งจะเห็นได้จากบทระวางโทษที่กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายอาญาบางบทที่กำหนดโทษไว้หนักเบาตามสถานการณ์ ซึ่งการพิจารณาพิพากษาคดีอาญา ของศาลทหารจำต้องสอดคล้องกับสถานการณ์เช่นเดียวกัน กล่าวคือสามารถดำเนินกระบวนการพิจารณาพิพากษาได้รวดเร็ว รุนแรง และเด็ดขาดมากกว่า จึงมีความจำเป็นที่จะต้องจัดตั้งศาลทหารขึ้นมาเพื่อพิจารณาพิพากษาคดีอาญาในกรณีที่บุคคลซึ่งอยู่ในอำนาจศาลทหารกระทำความผิดอาญา โดยเฉพาะ ซึ่งเป็นหลักสากลที่เกือบทุกประเทศทั่วโลกได้จัดให้มีศาลทหารของตนขึ้น ควบคู่กับการใช้กฎหมายทหารที่เกี่ยวกับกระบวนการวิธีพิจารณาคดีอาญาในศาลทหาร เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่คู่ความทั้งสองฝ่าย การตราพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ก็เพื่อนำมาเป็นแนวทางปฏิบัตินั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงต้องจำกัด เฉพาะบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น จึงจะฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้ ซึ่งการจำกัดเช่นนี้ ได้ก่อให้เกิดปัญหาหลายประการ

¹ บทความนี้เรียบเรียงจากการศึกษาอิสระ เรื่อง สิทธิของผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ โดยมร.อาจารย์ที่ปรึกษา คือ รองศาสตราจารย์ ดร. ประเทือง ธนิตผล และคณะกรรมการสอบ คือ รองศาสตราจารย์ ดร. สมชัย ศิริสมบุญณเวช และรองศาสตราจารย์ ดร. วงศ์ทองสรรค์

² นักศึกษาปริญญาโท หลักสูตรนิติศาสตรมหาบัณฑิต (วิทยาเขตบางนา) คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง

บทบัญญัติในเรื่องผู้มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลทหารสองกรณีด้วยกัน คือ การฟ้องคดีในเวลาปกติ และกรณีการฟ้องคดีในเวลาไม่ปกติ กรณีที่ศึกษา คือ การฟ้องคดีในเวลาปกติ นั้น ตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 วรรคหนึ่ง ได้บัญญัติให้ผู้ที่มิอำนาจฟ้องคดี ได้แก่ อัยการทหารหรือผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร โดยส่วนใหญ่ การฟ้องคดีจะให้อัยการทหารเท่านั้นเป็นผู้ฟ้องคดีต่อศาลทหาร ผู้เสียหายมิอำนาจฟ้องคดีต่อศาลทหารได้เพียงกรณีการฟ้องคดีในเวลาปกติเท่านั้น และต้องเป็นผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจของศาลทหาร ตามมาตรา 16 ด้วย ดังนั้น แม้ว่าเป็นผู้เสียหายจากการกระทำผิดทางอาญาเองก็ตาม แต่ถ้าผู้เสียหายไม่ใช่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารตาม มาตรา 16 ก็ไม่มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลทหาร หรือเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารได้ อีกทั้งไม่สามารถดำเนินกระบวนการวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารได้ ซึ่งหากพิจารณาเปรียบเทียบกับหลักการฟ้องคดีอาญาในศาลทหารกับศาลพลเรือน (ศาลยุติธรรม) ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28(2) บัญญัติเรื่องผู้มีอำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาล คือ พนักงานอัยการ หรือผู้เสียหาย แต่ทั้งนี้ไม่ได้จำกัดประเภทของผู้เสียหายว่าจะต้องเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลพลเรือนด้วยหรือไม่ ดังเช่นพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498

ประเทศไทยนั้น ใช้ทั้งหลักการดำเนินคดีอาญาโดยรัฐ (พนักงานอัยการ) และหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน (ผู้เสียหาย) กล่าวคือ นอกจากถือว่ารัฐเป็นผู้เสียหายที่มีอำนาจดำเนินคดีได้แล้ว ยังให้อำนาจประชาชนผู้เสียหายสามารถดำเนินคดีอาญาได้เองด้วย เห็นได้จากทั้งบทบัญญัติของประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 28 และพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหารฯ มาตรา 49 ที่บัญญัติให้อำนาจฟ้องคดีไว้ทั้งกับ อัยการทหาร และผู้เสียหาย ทำให้เห็นได้ว่าการฟ้องคดีอาญาต่อศาลนั้นเป็นอำนาจที่กฎหมายให้ไว้กับบุคคลที่กฎหมายกำหนด ซึ่งมีความสำคัญกว่าคำว่า “สิทธิ” ธรรมดาทั่วไป ทั้งนี้เพราะผู้ที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจไว้มีสิทธิที่จะใช้อำนาจดังกล่าวได้ ภายใต้วิธีการที่กฎหมายกำหนดแม้จะกระทบถึงสิทธิของผู้อื่น เช่น กฎหมายบัญญัติให้ผู้เสียหายมีอำนาจร้องทุกข์และฟ้องคดีอาญาต่อศาล ผู้เสียหายก็สามารถกระทำได้แม้จะกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ที่ถูกกล่าวหาหรือถูกฟ้องก็ตาม หรือในกรณีที่กฎหมายบัญญัติให้อำนาจพนักงานอัยการในการออกคำสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาล พนักงานอัยการก็สามารถสั่งฟ้องและสั่งไม่ฟ้องผู้ต้องหาต่อศาลได้ แม้จะกระทบถึงสิทธิและเสรีภาพของผู้ต้องหาก็ตาม อำนาจฟ้องคดีอาญาต่อศาลของผู้เสียหายจึงเป็นประโยชน์ที่กฎหมายรับรอง และคุ้มครองให้แก่บุคคลในอันที่จะกระทำการเกี่ยวข้องกับทรัพย์หรือบุคคลอื่นจึงเป็นสิทธิอย่างหนึ่ง ซึ่งได้มาจากหลักของกฎหมายที่ใช้ในประเทศ คือหลักการดำเนิน คดีอาญาโดยผู้เสียหาย ถือได้ว่าเป็นสิทธิโดยปริยายอันย่อมได้รับความคุ้มครองตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 4 และผู้เสียหายย่อมมีสิทธิใช้อำนาจดังกล่าวที่กฎหมายรับรองได้ตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ มาตรา 28

การที่พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 ให้ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้นมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาในศาลทหารได้นั้น แสดงให้เห็นว่าศาลทหารได้ยอมรับสิทธิหรืออำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาของผู้เสียหายเช่นกัน การให้สิทธิหรืออำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาเฉพาะกับบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารนั้น หากมิได้เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ไม่มีสิทธิที่จะฟ้องคดีอาญาต่อศาลทหารได้ดังกล่าว ถือเป็นการเลือกปฏิบัติที่ทำให้เห็นได้ว่าศาลทหารให้สิทธิเฉพาะกับผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารด้วยกันเท่านั้น สำหรับผู้เสียหายที่เป็นประชาชนทั่วไปไม่มีสิทธิ หรืออำนาจดังกล่าว อันเข้าข่ายเป็นการจำกัดสิทธิของผู้เสียหายตามหลักการดำเนินคดีอาญาโดยประชาชน ที่สำคัญคือการจำกัดสิทธิในความเสมอภาคดังกล่าวส่งผลเสียหายให้กับผู้เสียหายได้โดยตรง

จะเห็นได้ว่าอำนาจการฟ้องคดีต่อศาลยุติธรรมของผู้เสียหายจะกว้างกว่าสิทธิของผู้เสียหายตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 ซึ่งจำกัดเฉพาะแต่ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารเท่านั้น

จากการศึกษาทำให้ทราบว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ในเรื่องสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติ มีหลายประการซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. กรณีผู้เสียหายที่มีใช่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร ตามมาตรา 16 ไม่มีอำนาจฟ้องคดีต่อศาลทหารได้ และไม่อาจนำคดีไปฟ้องยังศาลพลเรือนได้เพราะเป็นคดีที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร

2. กรณีการร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารของผู้เสียหายซึ่งมิใช่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารก็ไม่สามารถทำได้ เพราะผู้เสียหายไม่มีสิทธิฟ้องคดีอาญาตาม มาตรา 49 วรรคแรก จึงไม่มีสิทธิร้องขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร

3.กรณีผู้เสียหายที่เป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร แต่ไม่สามารถฟ้องคดีต่อศาลทหารได้ เพราะเสียชีวิตหรือบาดเจ็บจนไม่สามารถดำเนินคดีด้วยตนเองได้ หรือกรณีอัยการทหารสั่งไม่ฟ้องไม่ว่าด้วยเหตุผลใดๆ ก็ตาม ทำให้ไม่มีผู้ฟ้องคดีต่อศาลทหาร เป็นผลให้ผู้กระทำความผิดไม่ถูกลงโทษ และบุคคลที่มีความเกี่ยวข้องกับผู้เสียหาย เช่น สามี ภรรยา บุพการี ผู้สืบสันดาน ผู้แทนโดยชอบธรรม ผู้อนุบาล เป็นต้น ก็ไม่อาจจัดการแทนผู้เสียหายได้เนื่องจากพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 ไม่ได้บัญญัติให้อำนาจในเรื่องนี้ไว้

การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวจะทำให้ผู้เสียหายสามารถที่จะเข้ามาตรวจสอบการดำเนินคดีของอัยการทหารได้โดยการเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหาร และในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมนี้ ผู้เสียหายสามารถที่จะแต่งตั้งนายเข้ามาว่าต่างในคดีได้ ตามมาตรา 55 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง แต่งตั้งนายได้”

4. การฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาในศาลทหาร ตาม มาตรา 51 และ 53 ได้บัญญัติไว้ไม่ให้ผู้เสียหายเรียกร้องค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดของจำเลยได้ และนอกจากนี้อัยการทหารก็ไม่สามารถที่จะเรียกค่าเสียหายให้กับผู้เสียหายได้เช่นกัน อัยการทหารคงเรียกได้เฉพาะค่าเสียหายที่รัฐบาลได้รับตามความเสียหายที่เกิดขึ้นเท่านั้น ผู้เสียหายจึงไม่สามารถที่จะให้จำเลยชดใช้ค่าเสียหายจากการกระทำผิดของจำเลยได้

จากการศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับสิทธิของผู้เสียหายในศาลทหารเวลาปกติตามพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ.2498 มาตรา 49 ผู้ศึกษาพบว่า มีข้อเสนอแนะ คือ

การแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498

1. ให้ยกเลิกพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคหนึ่งและวรรคสอง โดยให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทน

“ศาลทหารในเวลาปกติ บุคคลดังนี้มีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญา”

(1) ผู้เสียหาย

(2) อัยการทหาร

โดยการแก้ไขเพิ่มเติมคำว่า “ผู้เสียหายซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร” เป็นคำว่า “ผู้เสียหาย” โดยตัดคำว่า “ซึ่งเป็นบุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหาร” ทิ้งไป ทั้งนี้ เพื่อให้ผู้เสียหายที่มีไม่บุคคลที่อยู่ในอำนาจศาลทหารสามารถฟ้องคดีผู้กระทำผิดต่อศาลทหารได้

2. ให้เพิ่มเติมความต่อไปนี้เป็น มาตรา 49 วรรคสอง แห่งพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ดังนี้

“ให้นำบทบัญญัติตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยผู้เสียหายและมีอำนาจจัดการ ตามมาตรา 3, 4, 5 และ 6 มาใช้โดยอนุโลม ”

โดยการแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวจะทำให้ผู้มีอำนาจจัดการแทนผู้เสียหายในคดีอาญาในศาลทหารได้ กรณีที่ผู้เสียหายไม่อาจจัดการด้วยตนเองได้

3. เพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 49 วรรคสาม ดังนี้

“ คดีอาญาใดซึ่งอัยการทหารยื่นฟ้องต่อศาลทหารชั้นต้นแล้ว ผู้เสียหายจะยื่นคำร้องขอเข้าร่วมเป็นโจทก์กับอัยการทหารในระยะใดระหว่างพิจารณา ก่อนศาลทหารชั้นต้นพิพากษาคดีนั้นก็ได้”

การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวจะทำให้ผู้เสียหายสามารถที่จะเข้ามาตรวจสอบการดำเนินคดีของอัยการทหารได้ โดยการเข้ามาเป็นโจทก์ร่วมกับอัยการทหารในการขอเข้าเป็นโจทก์ร่วมนี้ ผู้เสียหายสามารถที่จะแถลงทนายเข้ามาว่าต่างในคดีได้ ตาม มาตรา 55 ซึ่งบัญญัติว่า “ศาลทหารในเวลาปกติ ให้ผู้เสียหายซึ่งมีอำนาจเป็นโจทก์ฟ้องคดีอาญาได้ตามมาตรา 49 วรรคหนึ่ง แถลงทนายได้”

4. ควรแก้ไขเพิ่มเติม พระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 ในประเด็นเรื่องอำนาจอัยการทหารในการฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาในศาลทหาร โดยการแก้ไขเพิ่มเติม มาตรา 51 ดังนี้

“ คดีลักทรัพย์ ชิงทรัพย์ ปล้นทรัพย์ โจรสลัด กรรโชก น้อโกง ยักยอกหรือรับของโจร เมื่ออัยการทหารร้องขอศาลทหารมีอำนาจให้จำเลยคืนทรัพย์ หรือใช้ราคาทรัพย์แก่รัฐบาล และผู้เสียหายที่มีสิทธิจะเรียกร้องทรัพย์คืนหรือราคาที่เขาสูญเสียไปเนื่องจากการกระทำผิดคืน”

การแก้ไขเพิ่มเติมดังกล่าวจะทำให้อัยการทหารสามารถเรียกร้องให้จำเลยชดใช้ราคาทรัพย์ในคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาแทนผู้เสียหายได้

5. ประเด็นเรื่องอำนาจการฟ้องคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญาของผู้เสียหายต่อศาลทหารควรแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติธรรมนูญศาลทหาร พ.ศ. 2498 มาตรา 53 โดยการแก้ไขเพิ่มเติมคำว่า

“ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์ หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารไม่ได้” โดยตัดคำว่า“ไม่ได้” ทิ้งไป ทั้งนี้เพื่อให้ผู้เสียหายสามารถฟ้องคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาต่อศาลทหารได้

โดยให้ใช้ข้อความต่อไปนี้แทนข้อความเดิม

“ผู้เสียหายจะร้องขอให้จำเลยคืนทรัพย์ ใช้ราคาทรัพย์หรือใช้ค่าสินไหมทดแทนความเสียหายในศาลทหารได้”

การแก้ไขดังกล่าวจะทำให้ผู้เสียหายในศาลทหารสามารถที่จะฟ้องเรียกร้องทางคดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาในศาลทหาร (คดีอาญาสินไหม) ได้โดยไม่ต้องแยกฟ้องเป็นคดีต่อศาลแพ่งอีกต่อไป ดังเช่น คดีแพ่งที่เกี่ยวข้องเนื่องคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา

6. ควรสนับสนุนให้มีการเผยแพร่ความรู้ทางด้านกฎหมายทหารที่เกี่ยวกับการดำเนินวิธีพิจารณาความอาญาในศาลทหารให้เป็นที่แพร่หลายแก่ประชาชนทั่วไปเพื่อก่อให้เกิดความรู้และความเข้าใจอย่างถูกต้องในการดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร

เอกสารอ้างอิง

กรมกิจการพลเรือน. เอกสารเผยแพร่ความรู้กฎหมายเกี่ยวกับทหาร. กรุงเทพมหานคร : อรุณการพิมพ์, 2548.

คณิต ฒ นกร. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2542.

บรรเจิด สิงคะเนติ. หลักพื้นฐานของสิทธิเสรีภาพและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ตามรัฐธรรมนูญ พ.ศ. 2540.

พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2543.

ประดิษฐ์ สุนทราชน, พลโท. กระบวนการยุติธรรมทหาร. พระนคร : โรงพิมพ์กรมแผนที่ทหาร, 2515.

ประทีน พัฒนธรรม, พลโท. การดำเนินคดีอาญาในศาลทหาร. กรุงเทพมหานคร : บพิธการพิมพ์, 2525.

พลโทโกวิท มัชฌมจันทร์ และพลโทพันเอก โชติเลขา, กิจกรรมของศาลทหารไทย ระหว่าง พ.ศ.

1800-2498,” พิมพ์ครั้งที่ 100 ปี กรมพระธรรมนูญ (2549) หน้า 134.